

Castelló com la central valenciana; naturalment, només allà pronunciat amb z sonora (Almassora, 1961), amb l'apitxada a la de la capital (Silla, Sollana etc.); pel Nord segueix aquesta àrea valenciana, ens informa Sanchis Guarner, fins a Aiguaviva de Bergantes (RFE xxxiii, 58); on, com s'ha d'esperar, la z es pronuncia com a interdental fricativa: *gálde*. També, és clar, en el Princ., on en tenim dades més aviat de la banda de la fusteria: «galze, cada una de les ranures acanalades formades per les juntures de les portes» (Caça de la Selva, BDC xx, 140) (cf. *galzet* Blanes, BDC xii, 38). En fi, l'ús del mot penetra endins del Baix Aragó: Sogorb *galce* «marco u arco rebajado» (Torres Fornés), «marco o aro y rebajo» (Borao).

Em vaig ocupar del problema etimològic en el DCEC (ENGARZAR, darrer paràgraf) i ja en el BDC xxiv (1937), article reproduït en *EnreDL* III, 139-40. Sobretot aquí posava de relleu certa sorpresa que causa el fet que el verb *galzar*²/*engalzar* aparegui documentat, per mitjà del derivat *galzador*, *galzadora*, des d'antic, molt més que no pas *galze*, i força sovint. Ja l'havia recollit el DAg. en dos inv. vigitans, de 1413 i 1498 («un galzador de portadores»), en un de Montblanc de 1384 (*AlcM*), i l'InoLC l'assenyala sovint ja en el S. xiv: «una guàbia <lleg. gúbia probt.>, duos gualçadors, medium ciment ---», a. 1383, «4 ayxes, un trepà de ferre; 8 gualzadors, 4 esclafines, ---», inventari de 1397 dels béns d'un «menuisier», (s. v.), que no sembla ser el mateix, per bé que sigui del mateix any, que «iv ayxes, un trepà de fe<r>re, vii gautzadores, iii esclafines» (s. v. *trepà*). Aquesta forta relació filològica i documental era ja una raó (encara que fins a cert punt es pogués palliar allegant major oportunitat d'aparèixer en escrits) que feia valer aleshores per dubtar de l'etimologia CALÍCEM.

Aquesta etimologia havia estat indicada (en un mot, com si fos evident) per AMAlcor (BDLC x, 1918, 58) i reiterada per Moll (AORBB I, 221, § 644; *AlcM*);³ i tot i estar basada en la confusió o malentès que he denunciat abans, no manca, però, de mèrits positius. La idea de 'galze' no té res a veure amb la d'una copa, vas o calze, que és la corrent i bàsica en el ll. *calix*; però tanmateix aquest mot llatí va tenir també el sentit de 'tub de metall per a canonades d'aigua', amb el qual apareix en alguns pocs autors de l'Edat d'Argent i en el S. v en el nostre Paulí de Nola: d'ací va sortir amb seguretat el cast. *cauce* 'llit de sèquia' (després 'llit de riu'), amb la *l* encara conservada en textos dels Ss. xi-xiii; i en bc. *kaltze* «cauce por donde baja el agua al saetín del molino» i *calce* en diversos parlars lleonesos i bascongats; en un de Burgos de 1039, *calices* sembla significar precisament 'canals de molí': «damus vobis --- molinos cum suas pressas --- et facite vestras pressas et vestros calices absque ullo impedimento».

Si bé només en NLL mossàrabs, també hi ha dades cat. que confirmen encara la persistència romànica de CALICE. *Càlig* fou el nom antic de la Rambla de Cervera, gran «cauce» sec (amb ben poca aigua) i avui resta com a nom del poble del Maestrat rodejat per

aquesta rambla; el granadí *cauchil* sembla haver significat primerament «alcantarilla»; i el mateix aquest que el NL enguerí *Benacanzil*, provenen del diminutiu CALIC-ELLUM, respectivament PINNA CALICELLI. Semànticament aquesta base no és inconvincent per a *galze*, puix que aquest significa precisament un solc en forma de canaleta per petita que sigui; i en fonètica no hi ha altre entrebanc que el canvi de c-, que no és pas ben normal, ni a penes es dóna fóra dels hel·lenismes i altres estrangerismes, però no en manca algun cas segur, i en tot cas no és obstacle fort.

Hi ha una dada nostra que sembla remoure aquest escrípol: entre els quatre pobles valencians on vaig anotar el mot per a 'galze de cadireta o comporta' en tres vaig sentir-lo *gálze* (-se), i en l'altre *kálse* amb la *k-* que correspondria a l'ètimon que estem sospesant: fou a Sollana, el poble més conservador dels que contornen l'Albufera, molt més que Silla i que Almassora (on ho deien amb g-), poblacions de vida més modernista, menys tradicional: ¿s'hauria conservat a Sollana la forma valenciana antiga? Caldria cercar-ne confirmacions, car també es podria sospitar que sigui alteració per una contaminació de *calçar* (es comprèn que en certa manera pogués ser mirat com una cosa per 'calçar' la comporta). És a dir les dues confirmacions que es poden allegar a favor de l'etimologia CALÍCEM, una (la que orientà Alcover i Moll) és enterament nulla i aquesta altra té un valor incert i condicionat. Tanmateix, les raons positives resten.

D'altra banda hi ha l'alternativa aràbiga per què em decidia el 1937. S'ha dit que el cast. *engarzar* pot venir de l'arrel aràbiga *ḡaraz* 'inserir o fer un enfilall de petits objectes' «engarzar abalorios», «suere in corio», «brocher d'or», «to string beads, gems», arrel molt antiga i desenrotllada en àrab (des del Djauhari, c. l'a. 1000 etc., documentada en *RMa*, *PAlc*, *Almakkarí* etc.: Dozy, *Suppl.* I, 361; Lane, 721). El verb castellà *engarzar* [1607], amb freqüent variant antiga *engazar*, i port. *enga(r)zar*, aplega els significats de 'fer un enfilall' (*engarzar perlas* etc.) i 'encastar una joia (pedra etc.) en un joïell' en el qual sentit correspon al verb ll. INCASTRARE (> cat. *encastar*); i, com vaig provar en el DCEC el tractament fonètic -STR- > rz (i z) es dóna quasi sistemàticament en una sèrie de mots d'antecedents mossàrabs. En definitiva, doncs, jo em decantava per aquesta última etimologia del mot vaig provar en el DCEC, el tractament fonètic -STR- > castellà-portuguès.

Però caldrà que reconeguem que també a favor de l'altra, l'aràbiga, hi ha excel·lents raons. Notem que l'àrab té el substantiu *ḡarza* per a 'collaret': consta en *RMa*. i Abenalbéitar; i que el pas de *ḡ-* a *g-* (així com així sempre possible) estava reforçat per la coexistència de l'arrel *ḡaraz* 'punxar amb agulla, clavar', fins al punt que algunes fonts autoritzades donen *ḡarza* com a sinònim de *ḡarza* 'collaret' (Lane, 2246, i cf. *gurza* 'puntada d'agulla', *PAlc*.; Dozy, *Suppl.* II, 206); de fet hi ha *garzá* avui en el judeoespanyol del Marroc 'acto de garzear', *garzear* 'hincar una aguja etc.' (DCEC, nota 7). En conclusió sembla que en el mot castellà-